

1. Část syntetická

ÚVOD

Problematika regionální diferenciacie je komplexní a nemá dosud jednoznačně přijímanou teorii. V tom je její situace podobná ekonomii. V ČR se střetává neoliberální řízení některých resortů se socialistickou kohezní politikou EU a té odpovídá i regionální politika v ČR. Úroveň regionů reaguje na impulsy se značnou setrvačností, přesto ale existují kritické úrovně jak růstových, tak útlumových kumulativních faktorů.

Jeden z problémů pro volbu ukazatelů regionálních rozdílů navozuje otázka, co je cílem rozvoje, resp. kritériem úspěšnosti regionu. Je to tvorba HDP, struktura spotřeby, úroveň vybavenosti obcí, stabilita populace v regionu, kvalitní životní prostředí nebo udržitelnost rozvoje? Reálná diferenciacie regionů je modifikována i subjektivní percepcí - vnímána je relativní odlišnost spíše než absolutní úroveň jevů. Úroveň „zaostalosti“ regionu je relativní jak mezi státy, tak uvnitř ČR – je potřeba porovnávat v celém souboru jednotek. Nelze vždy jednoduše stanovit ani optimální cílovou úroveň ukazatele. Zřejmě platí, že vyspělejší státy mají základní ukazatele diferenciovány méně. Pojem regionální diferenciacie je tedy nutné vždy vázat na nositele rozdílů a na vhodné ukazatele.

ČR jako dosti malá země je stále mimořádně homogenní - po 40 letech přerozdělování a nivelizace, po odloučení Slovenska (a ještě před tím Podkarpatské Rusi). Jako základní faktor pro diferenciaci sociálně ekonomického systému ČR je možno prohlásit faktor sídelní struktury, veřejné infrastruktury a dopravní dostupnosti. Ty mají objektivní hierarchii, kterou nelze jednoduše nivelizovat. Obecným trendem je posilování vlivu metropolitního prostoru Prahy a dalších velkých center, v jejichž hodinové izochroně dostupnosti se nachází většina země. Zaznamenáváme rostoucí odstup center od některých znevýhodněných periférií ČR. Dílčími faktory jsou věková struktura obyvatelstva a vzdělanost v širším slova smyslu.

Cílem této úvodní kapitoly je stručně charakterizovat základní trendy a regionální diferenciaci sociálně ekonomických jevů v ČR. Regionální aspekt z praktických důvodů zjednodušíme jen na 14 krajů ČR, jen výjimečně odkazujeme na menší jednotky. Soubor krajů ČR je malý a nesourodý (Kraj Vysočina a Karlovarský představuje řádově jinou úroveň v systému osídlení) – tyto skutečnosti by měly být v další interpretaci rozdílů zohledňovány. Specifické je postavení Hlavního města Prahy mezi kraji. V úvodní kapitole se omezíme jen na úzký výběr tradičních ukazatelů. Další jsou uvedeny v tabulkách 1.1 až 1.8 převážně s daty k roku 2009. Pro další odkazujeme čtenáře na datové publikace z produkce ČSÚ, zejména Statistické ročenky, Statistické bulletiny a také na analytické publikace pro jednotlivé kraje, které jsou k dispozici na www.czso.cz pod odkazem „Regiony, města, obce“.

OSÍDLENÍ A DEMOGRAFIE

V médiích donedávna dominující demografické téma "baby-boomu" snad již definitivně odeznělo. Problém s napjatostí v kapacitách školek a někde i základních škol se bude objevovat jen v lokalitách s intenzivní výstavbou bytů tam, kde samosprávy přípravu veřejného vybavení zanedbaly. V souvislosti s hrozbou odchodů lékařů se objevily účelové informace o „katastrofické věkové struktuře lékařů“, to však platí jen pro lékaře–dentisty v průměru za celou ČR. Do popředí pozornosti se však konečně dostalo citlivé téma důchodové reformy, v ústraní zůstává brzký růst nároků na sociální a zdravotnické služby. Příčiny problémů zastírá širší téma zadlužování státního rozpočtu ČR na pozadí očekávaného státního bankrotu Řecka a finančních problémů celé eurozóny. Demografická podstata problémů důchodového systému tkví v silných ročnících 1945-57, které nyní vstupují do důchodového věku. Střední délka dožití se po roce 2000 prodlužuje již nepodstatně. Evropské téma zahraniční migrace a migračních politik není

zatím v dosti homogenní a tolerantní ČR příliš diskutováno; problémy spjaté s tzv. vyloučenými lokalitami byly zatím epizodické. Tolerance k regionálním rozdílům je v ČR poměrně vysoká díky vcelku stabilní míře nezaměstnanosti, roste však citlivost na regionální problémy s životním prostředím (Ostravsko) a zredukované dotace do veřejné dopravy a další dopravní investice.

Vývoj vybraných ukazatelů průběžné demografické statistiky v ČR

Celková změna počtu obyvatel v ČR se po dvou letech 2007 a 2008 s mimořádnými přírůstky vrátila v roce 2009 k nižší (zhruba poloviční) úrovni přírůstku +39,3 tis. obyvatel (až do roku 2002 *de iure* populace ČR totiž početně ubývala a následující přírůstky se zvětšovaly jen pozvolna). Kladné saldo zahraniční **migrace** dosáhlo rekordních¹ 83,9 tis. v roce 2007 a dále 71,8 tis. v roce 2008, avšak v roce 2009 už jen 28,3 tis. a podle předběžných dat za rok 2010 pokles pokračoval na 15,6 tis. osob. Bylo to nepochybně důsledkem ekonomické recese v ČR. Podle státního občanství přistěhovalých dominovaly jako zdrojové státy Ukrajina, Slovensko, Vietnam a Rusko. Saldo **přirozené měny** se dostalo nepatrně nad nulu po 13 letech (od roku 1993) teprve v roce 2006. V letech 2008, 2009 a 2010 přebytek živě narozených nad zemřelými již mírně klesal, a sice z 14,6 tis., 10,9 tis. na 10,3 tis. osob.

Hrubá míra porodnosti² v ČR klesala od rekordního roku 1974 (19,4 promile, celkově 194 tis. živě narozených dětí) až do roku 1999 (8,7 promile a 89 tisíc celkově). Od té doby je trend rostoucí až na „rekordních“ 11,5 promile, resp. 119,6 tis. živě narozených dětí v roce 2008. Poměr počtů narozených v roce 1974 a 2008 byl tedy 100 ku 62. Rok 2009 již naznačil očekávaný pokles porodnosti (118,3 tis.) a rok 2010 pokles potvrdil (117,2 tis.). Jednou z nápadných demografických změn po roce 1991 byl plynulý růst průměrného věku matek, např. u prvního dítěte z 22,4 v roce 1991 na 27,4 v roce 2009. Výrazně se také zvýšil podíl dětí narozených nevdaným ženám, a to na 39 % v roce 2009 (z 9 % v roce 1990). Od poloviny 90. let minulého století byly hlavní rostoucí kategorií právě děti narozené v 1. pořadí nevdaným ženám. V roce 2009 se narodilo 47 % dětí v 1. pořadí (pokles), 38 % ve 2. pořadí (stagnace) a přes 14 % v dalších pořadích. Mírně zrychlující trend má podíl živě narozených dětí s jiným než českým státním občanstvím – v roce 1995 to bylo 0,7 %, v roce 2009 již 2,6 % (3 104 dětí), z nich nejvíce vietnamským (30 %), největší přírůstek měli ale narození s ukrajinským státním občanstvím.

Úhrnná plodnost žen³ v ČR analogicky klesala z 2,43 (1974) nejprve skokem, v 80. letech pak plynule a po roce 1990 opět skokem až na minimum 1,13 (1999). To bylo nejméně za zhruba stoleté trvání této statistiky u nás a ČR tím zaujala jedno z posledních míst v Evropě (a *de facto* na světě). Od roku 2000 tento ukazatel pomalu stoupal, a to až na hodnotu 1,50 v roce 2008. Následující rok 2009 ale už potvrdil stagnaci (1,49). Propad v 90. letech prohloubilo mimo jiné již zmíněné odkládání mateřství do vyššího věku žen.

Potratovost v ČR výrazně poklesla v počtu umělých přerušení těhotenství (ze 111 tis. v roce 1990 až na úroveň 25 tis. v letech 2006 - 2008, na které již stagnovala). V roce 2009 se příznivý pokles ukazatelů potratovosti opět obnovil – bylo 40 528 potratů celkem, což představovalo 25 % všech těhotenství (v roce 1995 to bylo 39 %). Z úhrnu potratů bylo 61 % umělých- jejich počet a intenzita klesá a roste u samovolných potratů.

Úmrtnost zaznamenala po roce 1990 také zlepšení. Dokumentují to standardizované ukazatele, které jsou očištěné od vlivu „stárnoucí“ věkové struktury. Mezi lety 1991-2009 se prodloužila naděje dožití při narození o 6,0 roku u mužů (na 74,2 roku, mírný růst) a o 4,4 roku u žen (na

¹ Oficiální počet přistěhovalých 104,4 tisíce v roce 2007 byl současně nejvyšší od období velkých přesunů obyvatelstva po 2. světové válce. Evidence migrantů je však ovlivněna mj. tím, že vystěhovalí občané ČR se neodhlašují z místa trvalého pobytu a zůstávají započtení v bilancích.

² Počet živě narozených dětí na 1000 trvale bydlících obyvatel

³ Průměrný počet živě narozených dětí, připadajících na 1 ženu, pokud by během jejího reprodukčního věku (15-49 let) zůstaly míry plodnosti žen podle věku stejné po celé období jako v daném roce. Dosahuje-li úhrnná plodnost hodnoty přibližně 2,1, plodnost zajišťuje prostou reprodukci obyvatelstva. Klesne-li pod tuto hodnotu, početní stav populace směřuje k dlouhodobému snižování přirozenou měnou.

80,1 roku, stagnace). Prodloužení bylo celkově větší u mužů, kteří v 80. letech v našich zemích trpěli nadúmrtností a jejich naděje dožití se dokonce snižovala. Rozdíly počtu zemřelých podle pohlaví lze dokumentovat i takto: v roce 2009 byla v ČR již více než polovina (54,6 %) zemřelých žen starších 80 let, zatímco u mužů to nebyla ani třetina (29,4 %).

Mimořádně nízká v ČR v celosvětovém srovnání je perinatální⁴ i kojenecká⁵ úmrtnost. Kojenecká se snížila na 2,9 promile v roce 2009 z 10,4 promile v roce 1991. Mezi lety 1991 a 2008 se snížila úroveň celkové standardizované úmrtnosti u obou pohlaví o více než 34 %, u mužů o trochu více než u žen. Hlavní oblastí snížení úmrtnosti se u obou pohlaví staly nemoci oběhové soustavy. V posledních 5 letech se rychlost poklesu intenzity úmrtnosti zpomaluje. Hrubá míra úmrtnosti⁶ klesla z 12,5 promile (1990) na 10,2 promile (2009). Podle příčin úmrtí dlouhodobě dominují u mužů i žen nemoci oběhového systému (v roce 2009 u mužů 44,5 %, u žen 56,3 %) a novotvary (29,0 % muži, 23,2 % ženy).

Věkové složení populace ČR je dáno demografickým vývojem v posledních 100 letech, jeho nepravidelnosti jsou odrazem vlivu vnějších podmínek na populační klima, přičemž vliv migrace nebyl příliš výrazný. Nerovnoměrnosti věkové pyramidy pro rok 2008 byly způsobeny oběma válkami, hospodářskou recesí ve 30. letech, transformací společnosti v 90. letech; opačný vliv měla vždy následující období zvýšené (kompenzační) porodnosti. Nejpočetnějšími ročníky jsou 29 – 38, narozené v letech 1973- 79. Vliv odvozené vyšší porodnosti po roce 2000 na základnu věkové pyramidy je zřetelný, avšak velmi mírný ve srovnání se "zuby" dané vysokou porodností v 70. letech a po 2. sv. válce. Nápadný je nižší podíl mužů proti ženám zhruba od věku 60 a více let, který je zapříčiněn vyšší úmrtností mužů v tomto věku.

Index stáří⁷ v roce 2006 poprvé překročil hodnotu 100 a v roce 2009 dosáhl 107,0. Je to důsledkem nízké porodnosti v 90. letech a současně přechodu silných ročníků z období 2. světové války a hlavně těsně po ní do věku seniorů (nad 65 let). Nejvýraznější změnou ve věkové skladbě celé populace byl pokles velikosti dětské skupiny (0 – 14 dokončeného věku) na 70 % mezi roky 1991 a 2009. Počet produktivní věkové skupiny vzrostl o 7,9 % (ale posledních 5 let již stagnuje, neboť věku 15 let dosahují slabé ročníky z 80. a 90. let). Konečně počet seniorů (dokončený věk 65 a více) vzrostl mezi roky 1991 a 2009 o 21,6 % a dramaticky poroste, neboť těsně před dosažením věku 65 let jsou silné generace z období kompenzační porodnosti po 2. sv. válce. Věkový medián se mezi roky 1991 a 2009 zvýšil z 35,6 na 39,4 let.

Stárnutí populace představuje fenomén, který bude dramatictější změnou než případný početní úbytek nebo přírůstek obyvatelstva. Ten bude nejspíše jen v řádu jednotek procent (podle toho, jaký vývoj bude mít zahraniční migrace). Ovšem podíl věkové skupiny nad 65 let v populaci (15,2 % v roce 2009) se zdvojnásobí nejspíš již kolem roku 2040, čili bude se přibližovat třetině populace.

Složení obyvatelstva podle rodinného stavu se vyznačuje růstem podílu svobodných a rozvedených osob v posledních 20 letech – sňatky se odsouvaly do pozdějšího věku, rostla intenzita rozvodovosti a také se více prosazuje tzv. nesezdané soužití. Díky delší naději dožití žen proti mužům je po 50. roce věku v tzv. věkové pyramidě populace zřetelná převaha vdov. V populaci tedy roste podíl domácností jednotlivců, a to nejen ovdovělých, ale i mladých lidí zejména ve velkých městech.

Sňatečnost klesla v ČR po roce 1991 na minimum v roce 2003, kdy bylo poprvé méně než 50 tisíc sňatků. Od té doby počet kolísal mírně nad 50 tisíci (v roce 2008 celkem 52,5 tisíc). Ovšem pokles v roce 2009 na 47 862 sňatků představoval minimum od roku 1918 (na území dnešní ČR) a dalším trendem je pokračující pokles. Stabilizoval se podíl oboustranně svobodných

⁴ Mrtvě narození a zemřelí do 7. dne po porodu na 1000 narozených.

⁵ Zemřelí do 1 roku věku na 1000 živě narozených.

⁶ Počet zemřelých celkem na 1000 obyvatel středního stavu.

⁷ Počet osob ve věku 65 a více let na 100 dětí ve věku 0 – 14 let.

snoubenců (63,3 % v roce 2009). Medián⁸ věku prvního sňatku u mužů vzrostl mezi lety 1991 a 2009 z 23,9 na 39,2 roku a u žen z 21,0 na 32,4. V roce 2009 bylo u nás uzavřeno 4 369 sňatků (9,1 % ze všech sňatků), kdy aspoň jeden ze snoubenců nebyl státním příslušníkem ČR; tato čísla jsou v posledních letech vcelku stabilizovaná.

Rozvodovost se po roce 2002 stabilizovala kolem počtu 31 tisíc rozvodů ročně, v roce 2009 ovšem došlo k poklesu na 29 133 kladně vyřízených rozvodů. Úhrnná rozvodovost (podíl manželství končících rozvodem) se v roce 2009 snížila na 47 % z 50 % v roce 2008. Podíl rozvodů prvního pořadí byl v roce 2009 shodně u mužů i žen 81%. Roste podíl starších rozváděných manželství. Od roku 2003 se podíl manželství rozváděných po 10 a více letech trvání udržuje na 60%. Podíl manželství rozvedených po 20 letech byl 26,6 % (2009). Podíl rozváděných manželství s nezletilými dětmi má klesající trend (71,7 % v roce 1991, po roce 2005 již povolna na 57,8 % v roce 2009).

Regionální rozdíly demografických ukazatelů

Hlavní rozdíly na úrovni krajů jsou v jejich migrační atraktivitě a tudíž i v celkové bilanci počtu obyvatelstva. Variabilita dílčích ukazatelů je pak dána především rozdíly ve věkové struktuře populace krajů. Pokud přepočteme ukazatele na standardní věkovou strukturu, variabilita není tolik výrazná, ale i zde je možno pozorovat regionální pravidelnosti - častý je např. gradient ve směru severozápad – jihovýchod ČR.

V **celkové změně počtu** obyvatel se od roku 1991 mezi kraji zvětšila dynamika rozdílů hlavně až po roce 2001⁹. Do té doby se mezi kraji mírně odlišovala jen Praha, která od roku 1994 začala výrazněji ztrácet trvale bydlící („*de iure*“) obyvatelstvo¹⁰ ve prospěch svého zázemí (tj. Středočeského kraje) a setrvale ztrácel také Plzeňský kraj vč. samotného města Plzeň¹¹. Od roku 2002 se obrátil trend Prahy, která začala opět růst a od roku 2008 překonala svou výchozí velikost (v roce 2009 měla 1 249 tis. obyv. proti 1 217 tis. obyv. z roku 1991). Nejvíce se od ostatních krajů odlišil svou trvale růstovou dynamikou kraj Středočeský – v letech 1991 – 2001 se zvětšil jen o 1 %, ale do konce roku 2009 pak o téměř 13 %. Přírůstky a ztráty populace od roku 1991 se v ostatních krajích pohybovaly mezi +1 a –1 procentem a růstová dynamika se zvýraznila až od roku 2006, kdy se obnovil celkový populační růst ČR, ale výchozí velikosti stále nedosáhly kraj Vysočina a moravské kraje s výjimkou Jihomoravského. Proti rokům 2007 a 2008, kdy měly přírůstky všechny kraje, došlo v roce 2009 k úbytkům v moravských krajích (kromě Jihomoravského) a na Vysočině a dále již také v kraji Karlovarském a Královéhradeckém. Přes kladný výsledek přirozené měny v roce 2009 ve všech krajích (až na nepatrné úbytky v kraji Zlínském a Moravskoslezském) byly hlavním faktorem celkových úbytků v krajích záporná salda migrace.

Variabilita podle menších jednotek je mnohem výraznější, viz např. kartogram 1 podle okresů. Extrémní jsou okresy v zázemí Prahy (okres Praha-západ se populačně zvětšil o polovinu mezi roky 1991-2009, a sice o 57 % ze 74,2 tis. obyv. na 116,7 tis. obyv.). Podobně okres Praha-východ se zvětšil o 39 %, dále okres Brno-venkov o 13 %, ale také Nymburk o 13 % a Beroun s Mladou Boleslaví po 11 % atd. Převažují zde migrační přírůstky do nových bytů v rámci procesu tzv. **suburbanizace**, čili růstu měst v jejich zázemí, který je zdaleka nejvýraznější v širokém zázemí Prahy. Výstavba nových bytů akcelerovala po roce 2000, kdy se zlepšila dostupnost hypoték a zvýšila se přechodně i porodnost. Mezi dynamické okresy se zařadily i okresy s velkým růstem zaměstnanosti a příjmů (Mladá Boleslav) a také Český Krumlov, Cheb a

⁸ Hodnota prostředního prvku v uspořádaném souboru, v tomto případě podle věku ženichů, resp. nevěst.

⁹ Při SLDB 2001 se do celkového počtu obyvatel započítali poprvé i cizinci s dlouhodobým pobytem a byla provedena korekce meziročních bilancí podle výsledku sčítání, které proběhlo k 1. 3. 2001. Tyto vlivy však na populační vývoj v krajích neměly zásadní vliv.

¹⁰ Faktická populace na rozdíl od *de iure* populace není statisticky zachycena a lze ji jen odhadovat, Praha nejspíš fakticky rostla trvale.

¹¹ Mezi velkými městy (nad 10 tis. obyvatel) stále převažují ta, která mají od roku 2001 úbytek počtu obyvatel. Mezi růstová velká města patřily kromě Prahy (107% v letech 2001-2010) dále Liberec (103%), Cheb (105%), Kolín (102%) a dále řada menších měst s ještě vyššími přírůstky v zázemí Prahy (Brandýs n.L., Říčany, Beroun aj.) nebo Brna (Kuřim).

Tachov, kde se k příhraničním růstovým faktorům přidružila mladší věková struktura populace a tedy vyšší přirozené přírůstky počtu obyvatel.

Hlavní urbanizované prostory zásadně proměnily svou vnitřní strukturu a fungování a celkově zvětšily svůj význam v systému osídlení, jak např. ukázal nárůst dojížděky za prací do většiny center mezi Sčítáními lidu, domů a bytů (dále SLDB) z let 1991 a 2001 (např. v případě Prahy to byl růst z 92 tisíc na 134 tisíc osob). V ČR se zachoval rozsah a specifické formy druhého (rekreačního) bydlení, změnilo se ale jeho využití a dochází i k přestavbě (výměně) chat na trvalé bydlení v atraktivních lokalitách.

Na druhé straně trvalá emigrace signalizuje problémy řady dalších regionů – v důsledku jejich odlehle polohy vůči hlavním dopravním osám, slabé veřejné infrastruktury a tím nízké atraktivitě pro investice a obyvatele. Výsledkem je tzv. selektivní emigrace mladší a vzdělanější části populace. Týká se to jak části příhraničí (části okresů Bruntál, Jeseník, Šumperk, Vsetín, Zlín, Hodonín, Karlovy Vary), tak i regionů se strukturálními problémy (okresy Karviná, Most, Přerov). Populačními úbytky byla postižena i velká města jako Brno, Ostrava, Plzeň nebo i Kladno, která zastavila pokles až v posledních letech. Pokračují i úbytky tzv. vnitřní periferie na rozhraní vlivu velkých center, např. na rozmezí Středočeského a Jihočeského kraje a Vysočiny, v Podkrkonoší i jinde – jde o regiony s odlehlým a rozdrobeným venkovským osídlením, které jsou emigrací a stárnutím populace postiženy nejvíce.

Věková struktura je nejvíce odlišná v Praze, kde je mezi kraji největší a v posledních 4 letech pozvolna akcelerující podíl seniorů (16,1 % k 31. 12. 2009) a naopak nejmenší podíl dětí do 15 let (12,4 %); v ČR to bylo 15,2 % a 14,2 %. Vyšší podíl seniorů se udržuje dále v kraji Královéhradeckém, Jihomoravském a Zlínském. Nejvyšší podíl dětí je tradičně v kraji Ústeckém, Libereckém, nově také ve Středočeském – rozdíly v podílech jsou ale menší než 1 p.b. Celkově je poněkud starší východní polovina ČR.

Mezi okresy jsou mladší např. Tachov, Český Krumlov, Sokolov a pás okresů od Bruntálu na jih po Znojmo. Jde často o regiony s vyšším zastoupením Romů nebo okresy s masivní výstavbou sídlišť v 80. letech (např. Česká Lípa). Pás „nejstarších“ okresů nalezneme od Jičína přes Prahu po Klatovy.

Sňatečnost mužů i žen má nevýraznou regionální diferenciaci. Nejnížší je tradičně v Karlovarském a Ústeckém kraji a v Praze, vyšší je v moravských krajích a také na Vysočině a v Jihočeském kraji. Praha se odlišuje také vyšším věkem snoubenců při prvním sňatku, naopak nejnížší byl na Vysočině, mezikrajské rozdíly jsou ale nevýrazné. Na Vysočině a ve východní polovině republiky byl také vyšší podíl sňatků svobodných snoubenců.

Rozvodovost je diferencována poněkud významněji a kolísá v čase – trvale vyšší je v severozápadních, severních a středních Čechách (kde již končí rozvodem více než polovina manželství, nejvíce to bylo v roce 2009 v Karlovarském kraji s 56,4 %). Nízké úhrnné míry rozvodovosti byly v roce 2009 v kraji Vysočina a Zlínském (kolem 40%) s vyšší religiozitou a tradičnějším životním stylem. Pod úroveň ČR se ale udržuje i Praha, která v roce 2009 měla dokonce druhou nejnížší míru (42,0 %).

Rozdíly v úrovni **úhrnné plodnosti**¹² nejsou velké (v ČR v roce 2009 již opět nepatrně klesla na 1,49 proti 1,50 v roce 2008) - pohybovala se od 1,37 (Praha) a 1,39 (Zlínský kraj) až po 1,58 (Liberecký a Ústecký). Obecně platí, že po roce 2000 se dříve tradiční regiony s vyšší plodností na východě přesunuly na severovýchod Čech (k oběma posledně jmenovaným krajům patří i Středočeský a Královéhradecký kraj). Středočeský kraj zaznamenal také největší nárůst v plodnosti – z minima 1,16 v roce 2001 na 1,60 v roce 2008, ovšem v roce 2009 již jen 1,58. Tradiční územní rozložení si naproti tomu uchovává **průměrný věk prvorodiček** (v roce 2009

¹² Průměrný počet živě narozených dětí připadajících na 1 ženu ve věku 15-49 let za předpokladu zachování intenzit plodnosti podle věku z daného roku.

v ČR 27,4): v Praze jejich průměrný věk poprvé překročil 30 let (30,1), naopak nejnižší zůstal v krajích Karlovarském (26,7) a Moravskoslezském (26,9), zatímco v Ústeckém se již zvýšil na 28,7. Pro uvedené kraje je typická nadprůměrná plodnost velmi mladých žen (do věku 21-22). Trend posouvání porodů do vyššího věku je patrný ve všech krajích.

Největší regionální variabilitu a růstový trend v čase má **podíl dětí živě narozených mimo manželství** – v roce 2009 to bylo již přes polovinu dětí v kraji Karlovarském (55,1 %) a v Ústeckém (53,6 %), nadprůměrné byly dále kraje Liberecký (44,6 %) a Moravskoslezský (44,2 %). Na opačném konci se udržují kraj Zlínský (30,5 %) a Vysočina (32,1 %); v celé ČR to bylo 38,8 %.

Podobně vysokou regionální variabilitu má **potratovost**, v roce 2009 byla úhrnná indukovaná potratovost¹³ zhruba dvojnásobná v kraji Ústeckém (0,49) či Karlovarském (0,42) proti kraji Pardubickému (0,23) či Vysočina (0,24). Podobnou strukturu vykazuje celková potratovost. Ukazatele potratovosti za posledních 17 let klesly zhruba na polovinu s tím, že podíl umělých potratů klesá a podíl samovolných mírně roste. Počet všech potratů se mezi roky 2008 a 2009 snížil v 10 krajích, v případě interrupcí dokonce v 11 krajích. Podíl žen v plodném věku užívajících antikoncepci předepsanou lékařem byl podle ÚZIS v roce 2009 v ČR 53,9 % (od 69 % v Praze po nejnižší hodnoty ve Středočeském a Plzeňském kraji - kolem 45 % – tyto podíly v posledních 2 letech nepatrně klesly).

Rozdíly v úrovni **úmrtnosti** v krajích jsou v čase poměrně stálé. Základní osou zlepšování je opět zhruba severozápad – jihovýchod ČR. Naděje dožití při narození se ještě mírně prodlužuje u mužů, ale v posledních 4 letech stagnuje u žen. Podle úmrtnostních tabulek pro roky 2008 a 2009 bylo variační rozpětí mezi kraji 4,17 roku u mužů a 2,33 roku u žen (zmenšilo se hlavně u žen). Nejhorším krajem byl i nadále Ústecký se 72,0 u mužů a 78,5 u žen (následován Moravskoslezským 72,4 a 79,4), nejlepší byla Praha se 76,2 roky u mužů a 80,8 u žen. Hodnoty v rocích za celou ČR byly 74,2 (muži) a 80,1 (ženy). Regionální rozdíly jsou dány především rozdíly ve skladbě obyvatelstva podle vzdělání, rodinného stavu, socioekonomického postavení a národnosti (nadprůměrná úmrtnost byla zjištěna u Romů). Velký vliv má rychlost lékařské péče (důležitá u náhlých srdečních a mozkových příhod, které jsou stále zdaleka nejčastější příčinou úmrtí v ČR) a také kvalita životního prostředí.

ČR je v rámci EU zatím stále **národnostně velmi homogenní**, nejpočetnější slovenská národnost (po české a moravské) čítala podle SLDB 2001 jen 1,9 % obyvatel. O romské národnosti, která je v ČR demograficky i sociálně nejvíce odlišná od většinové populace, však není dostatek statistických dat. Systematicky se totiž nesleduje a SLDB 2001 zjistilo jen část Romů (necelých 12 tisíc), kteří se tak sami deklarovali. Na narůstající problém sociální exkluze upozornil např. průzkum agentury GAC v září 2006 – podle něj v cca 300 problematických lokalitách v ČR žilo 60 – 80 tisíc převážně Romů.

Cizinci s legálním pobytem v ČR tvořili cca 4,1 % obyvatelstva (k 31. 12. 2009). ČR tak patří mezi země s relativně nízkým podílem cizinců, i když jejich absolutní počet po roce 1989 převážně rostl a kulminoval v roce 2008 počtem 438 tis. osob, v roce 2009 klesl na 433 tisíce vč. žadatelů o azyl. Mezi cizinci celkem bylo 41 % žen. 42 % z cizinců mělo v ČR trvalý pobyt. Největší skupinou cizích státních příslušníků byli Ukrajinci (30 %), Slováci (17 %), Vietnamci (14 %), Rusové (7 %) a Poláci (4 %) – v podílech nepatrně rostou Rusové a Vietnamci, Ukrajinci stagnují. Demograficky se cizinci od tuzemské populace liší hlavně převahou osob v produktivním věku. Počty žadatelů o azyl v ČR klesají od rekordního roku 2001 (18 tis. osob), v roce 2009 jich bylo jen 1 258 (nejpočetnější národnostní skupinou mezi nimi byli Ukrajinci a Mongolové).

Regionálně koreluje podíl cizinců na celkové populaci se zaměstnaností v průmyslu – v roce 2009 byl vyšší podíl hlavně v severní polovině Čech, ve velkých městech a v okresech

¹³ Průměrný počet umělých přerušení těhotenství připadajících na jednu ženu ve věku 15 – 49 let.

sousedících s Německem, na Moravě pouze na Brněnsku a v Ostravě. Nejvyšší podíl cizinců na populaci kraje měla Praha (11,9 %), což představovalo více než třetinu (34,2 %) ze všech cizinců v ČR, následoval Středočeský kraj s 4,7 % podílem na své populaci.

TRH PRÁCE

Nabídka pracovních sil závisí na vývoji počtu obyvatel a jejich věkové struktury. Ekonomicky aktivní populace (pracovní síla) jsou osoby ve věku 15 a více, splňující podle Výběrového šetření pracovních sil (dále VŠPS) požadavky pro zaměstnatelnost. Zahrnuje osoby zaměstnané¹⁴ a nezaměstnané¹⁵.

Od roku 1993, kdy se v ČR zavedlo VŠPS podle metodiky ILO¹⁶, počet zaměstnaných osob nejdříve klesal (-142 tis. 1993-2000), v prvních letech po roce 2000 stagnoval, ale od roku 2004 počet zaměstnaných v ČR rekordně rostl (mezi roky 2004-2008 o 296 tis. osob) na 5 002 tis. osob, v roce 2009 však již poklesl na 4 934 tis. osob. Rostl především počet zaměstnanců a také počet pracujících na vlastní účet. Rostl průměrný věk zaměstnané osoby (od roku 2000 více než o rok, zaměstnané ženy jsou přitom starší než muži).

Odvětвовá skladba zaměstnanosti¹⁷ se po roce 2000 vyvíjela klidněji než v 90. letech. V roce 2009 dokonce ještě pokračoval nepatrný pokles v primárním sektoru (na 3,2 %). Počet pracujících v sekundárním sektoru (průmysl a stavebnictví) po poklesu v 90. letech stagnoval, v letech 2005 až 2008 však výrazně rostl (o 148 tis. osob 2005-8 na 40,5 % v roce 2008); tento přírůstek byl dokonce vyšší než v terciárním sektoru. Během pouhého roku 2009 došlo v zaměstnanosti v sekundéru k zásadnímu zvratu, když poklesla o 124 tis. osob, tj. na 38,6 % celkové zaměstnanosti; tento pokles byl přitom zmírněn nárůstem počtu pracujících ve stavebnictví o 51 tis. osob. Podíl zaměstnanosti v sekundárním sektoru je v ČR nejvyšší v EU, podobný je jen na Slovensku. To je na úkor zaměstnanosti ve službách, v němž je v ČR výrazně poddimenzován zejména obor zdravotní a sociální péče.

Zásadní změny v ekonomice se projevily v krajích velmi odlišně. Výrazný pokles počtu zaměstnaných v 90. letech nastal v krajích s těžkým průmyslem, zvláště v Ústeckém (-51 tis. osob v letech 1993-2000) a všech krajích Moravy (nejvíce v Moravskoslezském -44 tis. osob). Zbývající kraje vč. Vysočiny vykázaly změny jen v řádu jednotek tisíců, malý nárůst měla Praha (+11 tis.). V letech 2002-2008, kdy se projevil vstup silných ročníků do produktivního věku a také nastalo oživení ekonomiky, přibylo v ČR 5,0 % (+238 tis.) zaměstnaných. Největší nárůst byl ve Středočeském kraji (+51 tis.), v Praze (+37 tis.) a dále v Moravskoslezském (+32 tis.) a Jihomoravském (+28 tis.). V ostatních krajích počet rostl nevýznamně nebo i klesl (kraj Liberecký). Přes celkový růst zaměstnanosti vč. rozsáhlého zapojení cizích státních příslušníků se stal po roce 2000 limitujícím faktorem strukturální a lokální nedostatek pracovních sil. Zlom přinesla až ekonomická recese od konce roku 2008. Kromě Prahy a Středočeského kraje zaznamenaly všechny kraje v roce 2009 úbytek počtů zaměstnaných, nejvíce kraj Moravskoslezský (-11 tis. osob) a Pardubický (-10 tis. osob).

Míra zaměstnanosti (podíl pracujících na obyvatelstvu starším 15 let) ukazuje intenzitu zapojení do práce. Pokles počtu nezaměstnaných v letech 2000 - 2007 a razantní přírůstek počtu pracujících (vč. prodlužování věku odchodu do starobního důchodu) byl kompenzován mimořádným růstem počtu studentů a také růstem počtu žen na mateřské dovolené –

¹⁴ Patří sem osoby s jedním nebo více souběžnými pracovními poměry, bez ohledu na jejich charakter a trvání, vč. osob v ozbrojených silách. Nejsou zde ale zahrnuty osoby na další mateřské (rodičovské) dovolené.

¹⁵ Nezaměstnaní jsou podle metodiky ILO osoby 15leté a starší, které nejsou zaměstnané, hledají aktivně práci a jsou připraveny k nástupu do práce. Mezi nezaměstnané se nepočítají osoby na další rodičovské dovolené. Vedle této obecné míry nezaměstnanosti se používá ještě registrovaná - podle údajů úřadů práce MPSV. Míra registrované nezaměstnanosti má od 30. 6. 2004 upravenou metodiku výpočtu.

¹⁶ Mezinárodní organizace práce

¹⁷ podle klasifikace CZ-NACE

výsledkem byl jen mírný nárůst zaměstnanosti z 55,1 % v roce 2000 na 55,9 % v roce 2008, v roce 2009 došlo však opět k poklesu na 54,8 %.

Tempo růstu zaměstnanosti však zaostává za většinou zemí EU, hlavně u žen. Obyvatelé ČR pracují ale (v hlavním zaměstnání) větší počet hodin než je průměr EU a současně byl podíl pracujících na částečný úvazek v roce 2009 hluboce pod průměrem EU. Počet zaměstnaných cizinců v evidencích ke konci roku 2009 poklesl na 231 tisíc osob z 361 tis. ke konci roku 2008. Nejnižší míra zaměstnanosti je dlouhodobě v Moravskoslezském kraji (52,0 % v roce 2009) spolu s Ústeckým (51,5 %), zatímco nejvyšší je v Praze (60,7 %). V roce 2009 se zvýšila pouze v Praze, zatímco ve všech ostatních krajích klesla pod úroveň roku 2008.

Míra nezaměstnanosti je hlavním ukazatelem stavu ekonomiky. Vyjadřuje podíl nezaměstnaných na celkové pracovní síle a používá se mj. k vymezení regionů pro soustředěnou podporu státu. Míra nezaměstnanosti obecná (podle ILO) i registrovaná (podle MPSV) se poněkud rozcházejí v důsledku různé metodiky; od roku 2000 je obecná míra mírně nižší než registrovaná¹⁸, sezónně očištěný trend je však společný. **Obecná** míra nezaměstnanosti v ČR rostla od poloviny 90. let z úrovně kolem 4 % až na 9,4 % v roce 1999, druhé maximum v roce 2004 dosáhlo 8,3 %, od té doby klesala až na 4,4 % v roce 2008, ale v roce 2009 se opět zvýšila na 6,7 %. (průměr EU-27 byl 8,9 % v roce 2009). Také míra **registrované** nezaměstnanosti klesala v ČR až do poloviny roku 2008 na hodnotu 5,0 %, pak se ale projevila recese v podstatě setrvalým růstem na 6,0 % ke konci roku 2008 (stejná hodnota byla dosažena i ke konci roku 2007) a dále akcelerovala na 9,2 % ke konci roku 2009. Problémem zůstává i délka nezaměstnanosti – počet osob v evidenci úřadů práce v délce nad 12 měsíců kulminoval v roce 2004 na 220 tisících, od té doby klesal až na 102 tis. osob koncem roku 2008, ale dále již stagnuje.

Zásadní jsou rozdíly v nezaměstnanosti podle regionů (viz kartogram 2). Dlouhodobě nejvyšší úroveň i výkyvy má nezaměstnanost (registrovaná) ve strukturálně postižených regionech – v kraji Ústeckém (ke konci roku 2009 byla 13,6 %) a Moravskoslezském (12,1 %), tradičně nejnižší v Praze a Středočeském kraji (3,7 a 7,1 %). V roce 2009 bylo maximum nezaměstnanosti soustředěno v Ústeckém kraji (v okresech Most 16,4 %, Děčín 15,0 %, Ústí nad L. 13,4 %) a dále obdobně v Olomouckém a Moravskoslezském kraji (12,2 a 12,1 %), konkrétně vůbec nejvíce v okrese Jeseník (16,9 %), dále Bruntál (15,4 %) a Karviná (14,4 %). Míru nezaměstnanosti vyšší než byl průměr ČR (9,2 %) přesáhlo celkem 52 okresů a 7 krajů.

Mzdy měly přírůstky rozkolísané podle vývoje ekonomiky a inflace. Průměrné reálné hrubé měsíční mzdy zaznamenaly nejvyšší meziroční přírůstky (kolem 8 %) do roku 1996 a vyrovnávaly tak propad reálných příjmů před rokem 1993. Růst se zastavil v roce 1997 a v roce 1998 došlo k propadu o 1,4 %, pak se roční růst mezd opět stabilizoval kolem 3 – 4 % s maximem v letech 2002-3 (kolem 6 %). V letech 2006-7 dosáhl růst mezd kolem 4 %, v následujícím roce se propadl na 1,4 % a v roce 2009 se vrátil na úroveň 3 %. V roce 2009 dosáhl medián hrubé měsíční mzdy zaměstnanců v ČR 22 229 Kč, nejvíce v Praze (28 386 Kč) a nejméně v Karlovarském (19 875 Kč) a Jihočeském kraji (19 984 Kč) – velký odstup Prahy od zbytku republiky je dán strukturou zaměstnanosti v hlavním městě.

V ČR přetrvávají nižší mzdy žen proti mužům – největší rozdíly jsou ve věku 30 – 39 a pak ve skupině 65 a více let. Rozdíly mezi dobře a špatně placenými zaměstnanci po mírném poklesu v letech 2002-2005 opět rostou, variační koeficient mezd expandoval v roce 2009 o 11 p.b. na 96,78 %. Obecně ČR patří stále mezi země s relativně nízkou diferenciací mezd a také nízkou mírou chudoby. Jinými slovy, větší jsou rozdíly v produktivitě práce mezi vyspělými a zaostávajícími kraji a okresy než rozdíly mezi těmito regiony v úrovni mezd. Nejvíce zaměstnanců pobíralo v roce 2009 hrubou mzdu 24 – 28 tisíc Kč/měs. (13,7 %). Stále poměrně

¹⁸ Diference je typická pro období zvýšené nezaměstnanosti, kdy řada oficiálně registrovaných uchazečů o práci pracuje příležitostně a výběrově šetření pracovních sil je zachytí jako de facto zaměstnané. Rozdíl mezi oběma mírami je obvyklý a zpravidla i větší ve všech národních statistikách.

malé rozdíly mezd jsou např. mezi podnikatelským a nepodnikatelským sektorem i podle odvětví s několika výjimkami, jako jsou sektor financí (zhruba dvojnásobek průměrné mzdy), výpůjční a počítačové služby nebo letecká doprava, které mají nejvyšší dynamiku růstu. Velká diference mezd je ovšem podle postavení v zaměstnání.

Výše starobních důchodů v ČR trvale roste, růst se zrychlil po roce 2002 a dosáhl v roce 2009 výše 10 045 Kč. Výše důchodů je regionálně dosti nivelizována, nejvyšší průměrné měsíční starobní důchody jsou v těch okresech, kde dominoval těžký průmysl a těžba, a nyní již také ve velkých městech. V roce 2009 se dostala na čelo Praha (10 730 Kč), následovaly okresy Karviná (10 371 Kč), Praha-západ, Brno-město, Ostrava-město, Mladá Boleslav, Most, Plzeň-město, ale také okres Hradec Králové atd. Nejnižší důchody setrvávají v okrese Znojmo (9 332 Kč) a Jeseník (9 519 Kč) a další z Olomouckého kraje, celkově jsou nejslabší okresy pohraniční a také z kraje Vysočina.

PŘÍJMY A VÝDAJE DOMÁCNOSTÍ

Údaje o příjmové a výdajové situaci domácností v ČR se opírají o výběrové šetření statistiky rodinných účtů. To nabylo na významu liberalizací ekonomiky po roce 1990, který znamenal také počátek rozsáhlých změn v úrovni a struktuře příjmů, výdajů a spotřeby domácností.

Čistý peněžní příjem na jednoho člena všech domácností ze vzorku statistiky rodinných účtů se mezi roky 2000 a 2008 zvýšil na 165 %, vydání na 156 %. Ve struktuře základních vydání podle druhu nejvíce poklesly potraviny a stravování (z 33 % v roce 1990 na 23,3 % v roce 2008) a naopak nejvíce vzrostla vydání za služby (ze 17,8 % na 32,2 %). Růst životní úrovně domácností lze dokumentovat např. podílem domácností v roce 2008 vybavených osobním autem (64 %) nebo osobním počítačem (56 %). V roce 2008 však domácnosti tlumily své výdaje na konečnou spotřebu v očekávání ekonomické recese.

Regionálně je nejvyšší vybavenost automobily podle očekávání ve Středočeském kraji a dále také v Jihočeském a Plzeňském kraji (shodně kolem 71 %), nejvíce ale na Vysočině (73 %), nejméně pak v Moravskoslezském a Ústeckém kraji (kolem 56 %). Podrobnější regionální data o příjmech, výdajích nebo vybavenosti domácností jsou omezená z důvodu malého rozsahu výběrových šetření. Proto se nepřímě konstruují různé indexy kupní síly obyvatelstva, z nichž vyplývá nejvyšší životní úroveň v Praze a okolí, v Plzni a dalších velkých městech, naopak nejnižší úroveň na Vysočině a v periferních oblastech Moravy.

TVORBA HDP

Celková výkonnost ekonomiky se měří pomocí řady souhrnných ukazatelů, z nichž nejčastěji se uvádí tvorba hrubého domácího produktu. Příznivý vývoj reálné tvorby HDP v ČR byl v letech 1997-1999 zastaven poklesem, od roku 1999 se růst (kromě let 2001 a 2002) obnovil a kulminoval v roce 2006, kdy meziroční růst HDP (ve stálých cenách roku 2000) dosáhl 6,8 %. V druhé polovině roku 2007 však ekonomika ČR začala zpomalovat (růst za celý rok byl ještě 6,1 %), v roce 2008 růst objemu HDP propadl na 2,5 %, ale v roce 2009 meziročně poklesl o -4,2%. HDP na obyvatele v paritě kupní síly stagnovala na 80 % průměru zemí EU-27. V roce 2009 pokračovalo již druhým rokem zhoršování veřejných rozpočtů především prohlubováním deficitu vládního sektoru, zatímco rozpočty obcí a krajů se jako celek naopak vymanily z dluhů předchozích let.

V reálné tvorbě HDP podle předběžných výsledků podle krajů v roce 2009 dominovala Praha se čtvrtinovým podílem na ČR (26,1 %). Další dva kraje zajistily každý více než 10 % (Středočeský, Jihomoravský), Moravskoslezský již poklesl proti roku 2008 na 9,7% podíl. Nejmenší podíl měl Karlovarský kraj (2,0 %). Ze 14 krajů 4 svůj podíl meziročně posílily (nejvíce Praha, dále

Královéhradecký, Plzeňský a Jihočeský), 5 krajů stagnovalo a podíl 5 krajů klesl (nejvíce Moravskoslezský, dále Liberecký, Vysočina, Zlínský a Jihomoravský, tedy hlavně moravské kraje). Ve vyjádření HDP na 1 obyvatele kraje byla v roce 2009 podle předběžných údajů Praha na dvojnásobku proti ČR (762 tis. Kč v b.c. proti 346 tis. Kč), nejslabší Karlovarský kraj dále oslabil a dosáhl pouze na 68 % hodnoty ČR.

BYTOVÁ VÝSTAVBA

Dobře odráží regionální rozdíly v životní úrovni a také migrační preference. V první polovině 90. let nastal výrazný propad bytové výstavby zejména v bytových domech. Dokončovaly se převážně byty zahájené před rokem 1990 a „dno“ v počtu dokončených bytů v roce 1995 (12 tis. bytů) se dokonce přiblížilo úrovni z roku 1948 (11 tis. bytů na území ČR). Od té doby ale počet dokončených bytů v podstatě pravidelně stoupal, a to až do maxima v roce 2007 na 41,6 tisíce bytů. To znamenalo nárůst proti předchozímu roku o 38 %. V roce 2008 se ale již projevila změněná situace poklesem o 8 % na 38,4 tis. zkolaudovaných bytů a stejná úroveň byla dosažena i v roce 2009 (38,5 tis. bytů).

Počty zahájených a rozestavěných bytů měly stále rostoucí trend. Nové byty byly převážně v rodinných domech (s podílem 41 % z nových bytů z let 1997-2005), méně v bytových domech (29 %), ale významně také v přístavbách, nástavbách a přestavbách stávajících domů (26 %). Konečně nezanedbatelnou část bytů pořídily obce v domovech pro seniory (v ČR bezmála 10 tisíc, tj. 4 % z úhrnu bytové výstavby 1997-2005).

V úhrnu bytové výstavby za 10 let od roku 2000 předstihl v roce 2009 Středočeský kraj (56,8 tis. dokončených bytů) hl. m. Prahu (56,0 tis.) a s odstupem následoval další kraj s výrazným suburbanizačním efektem - Jihomoravský s 40,0 tis. bytů a Moravskoslezský (21,1 tis.); ostatní kraje nepřesáhly 20 tis. bytů. Suburbanizaci odpovídá i pohled za menší územní jednotky. Intenzita výstavby (dokončené byty v desetiletí 2000-2009 na 1000 obyv. průměrně ročně) byla největší podle očekávání v okresech Praha-západ (14,2) a -východ (12,7), dále v okresech Brno-venkov (6,0), Praha (4,8) s Jihlavou (4,8), Beroun (4,3) a dalších okresech v zázemí Prahy a okresech s velkými městy (České Budějovice 4,2). Tyto intenzity stále rostou, naopak např. okresy kolem Plzně již tempo ztrácejí. Vysoké hodnoty (kolem 3 – 4 bytů na 1000 obyv.) nalézáme však také v periferních okresech, např. Domažlice (4,2), dále Prachatice, Klatovy, Tachov, Znojmo aj., kde zřejmě šlo o kompenzační efekt dřívější podinvestovanosti a také o vliv zaměstnanosti za hranicí ČR; tyto okresy ale již také tempo výstavby zeslabují. Nejnižší intenzity byly v okresech Most, Chomutov a dalších severočeských okresech vč. okresu Česká Lípa, dále okresy Karviná a Ostrava-město (všechny pod 1,5 dok. bytů na 1000 obyv.), tedy v okresech s relativním dostatkem bytů z doby před rokem 1990, vyšší nezaměstnaností a případně zápornými migračními saldy. Patří sem ale i periferní okresy Rakovník, Louny nebo Šumperk.

Mezi dokončenými byty převažovaly byty v rodinných domech. Z bytů v bytových domech převažovaly byty určené k prodeji do osobního vlastnictví, podíl bytů pro komerční nebo sociální nájem byl zanedbatelný.

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

Základní zdroj pro hodnocení, Zpráva o životním prostředí ČR 2009 (MŽP-CENIA), formuluje přehledně klíčové otázky a odpovědi a vyhodnocuje i trendy, a to již podle 39 vybraných indikátorů.

Celkově lze konstatovat, že stav životního prostředí ČR se v hlavních ukazatelích zlepšuje. Výrazné zlepšení během 90. let přešlo ke stagnaci a kolísání trendů po roce 2000, ale od roku 2006 se pozitivní trendy vesměs obnovily, mj. díky zpomalení hospodářského růstu od roku

2008. Energetická náročnost hospodářství ČR zůstává velmi vysoká kvůli vysokému podílu průmyslu na HDP a jeho struktuře (v EU nejvyšší za Estonskem), přestože od 90. let 20. století klesla cca o 20% díky "odlehčování" struktury průmyslu. Podle konečné spotřeby energie na obyvatele je ČR blízko průměru EU; absolutně klesá počínaje rokem 2007, v roce 2009 výrazně o 7,8 % díky poklesu průmyslové výroby. V roce 2009 klesla spotřeba energie ve všech formách - vedle elektřiny a tepla nejvíce u paliv o 9,5 %. Objem emisí znečišťujících látek se po roce 1990 zásadně snížil a zmenšilo se území, kde jsou překračovány imisní limity. Po stagnaci kolem roku 2000 klesají od roku 2007 emise skleníkových plynů i okyselujících látek výrazně zejména v souvislosti s ekonomickou recesí, zejména poklesem výroby elektřiny v uhelných elektrárnách, ale i modernizací zdrojů a také obnovou parku vozidel. V měrném vyjádření na obyvatele zůstává však ČR nad průměrem zemí EU. Kjótský protokol ke kontrolnímu období 2008–2012 ČR plní s rezervou.

Přes pokračující pokles emisí od roku 2000 koncentrace znečišťujících látek v ovzduší neklesají, trendy imisní zátěže jsou po roce 2000 nejednoznačné (svůj vliv mělo i zpřesňování modelů šíření škodlivin). Závažným a narůstajícím problémem je zejména výskyt vysokých koncentrací jemného prachu PM₁₀, v roce 2009 byly imisní limity PM₁₀ překročeny na více stanicích než v roce 2008. Nelepší se situace u NO₂ v dopravně zatížených lokalitách. Překračování limitů pro BaP¹⁹ je podobně koncentrováno v sídelních aglomeracích, i když podíl populace exponované BaP od roku 2007 klesá. V letech 2007-2009 se výrazně zvětšilo území, kde se nepřekračovaly imisní limity pro přízemní ozon (na 53% území státu) a zlepšila se situace u CO a těžkých kovů.

Pozitivně lze hodnotit vysoký a dále mírně rostoucí podíl zásobování obyvatel z veřejných vodovodů (92,8 % k roku 2009) při klesajících odběrech vody a ztrátách v sítích, i když pozvolněji než v 90. letech. Od 90. let se zásadně zlepšila kvalita povrchových vod, a to díky změnám v národním hospodářství a investicím do čistíren odpadních vod. Od roku 2003 probíhá další zlepšování již pozvolně výstavbou čistíren v menších obcích. V roce 2009 bylo připojeno na kanalizaci s čištěním 81,3 % obyvatel ČR.

Celková produkce odpadů v ČR je kolísavá, trend je ale příznivý, v letech 2003-2009 produkce klesla o 20 % (ovšem v kategorii nebezpečných odpadů vzrostla o 7 %). V rámci EU je ČR v evidované produkci celkových i komunálních odpadů na obyvatele výrazně pod průměrem. Klesá produkce směsného komunálního odpadu při zvyšující se úrovni třídění plastů, papíru, skla apod. Skládání však představuje stále nejčastější způsob nakládání s komunálním odpadem (v roce 2009 to bylo 91 %).

Krajina ČR se vyznačuje vysokým zorněním, má nízkou retenční schopnost, 22% zemědělské půdy v ČR je ohroženo vodní a 8 % větrnou erozí, špatný je zdravotní stav i skladba lesů a dále klesá biodiverzita. V roce 2009 se podíl ekologicky obhospodařované půdy na zemědělském půdním fondu zvýšil na 9,4 % (v rámci EU patří ČR vysoko nad průměr), počet ekofarem se meziročně zvýšil o 38% na 2 689, ovšem za cenu expandujících vyplacených dotací.

Spotřeba průmyslových hnojiv a přípravků na ochranu rostlin po roce 1990 klesala, v letech 2000-2008 měla kolísavý, avšak celkově rostoucí trend. V roce 2009 došlo ale k výraznému propadu: u minerálních hnojiv o 38% a u přípravků o 11%.

Roste podíl zastavěných ploch, zvyšuje se fragmentace krajiny, nedaří se zásadněji řešit problém tzv. brownfieldů (průmyslových, ale i zemědělských a vojenských).

Regionální rozdíly v kvalitě životního prostředí korelují se strukturou průmyslu a mírou urbanizace v krajích. Obecně nejhorší situace je v ostravské aglomeraci a ve velkých městech, zejména v Praze a Brně, kde je vysoké znečištění ovzduší prachem, benzo(a)pyrenem, přízemním ozónem a stále roste hluková zátěž obyvatel. V měrných emisích hlavních škodlivin (na 1 km²) podle registru zdrojů REZZO 1-4 dominují Moravskoslezský kraj (tuhé látky a CO) a

¹⁹ benzo(a)pyren, karcinogenní produkt nedokonalého spalování, hlavně v lokálních topeništích a ve spalovacích motorech

Ústecký kraj a také okresy Sokolov a Pardubice (SO_2 a NO_x). Nejnižší míra připojení k vodovodu je v kraji Plzeňském a Středočeském, ke kanalizaci vůbec nejméně ve Středočeském, Libereckém a Pardubickém. V krajích s největšími problémy byly také soustředěny největší investice do životního prostředí.

Tab. 1.1 Regionální rozdíly základních makroekonomických ukazatelů - souhrnný pohled

ČR, kraje (NUTS 3), regiony soudrž- nosti (NUTS 2)	Hrubý domácí produkt (HDP) na 1 obyvatele									Hr. příd. hodnota na zaměstnanou os. ¹⁾			Tvorba HPH v odvětví NH (% , skup. OKEČ) ²⁾			
	(v tis. Kč, b.c.)						v PPS, EU27=100			celkem (tis. Kč)			A-B	C-F	G-I	J-K
	2004	ČR= 100	2008	ČR= 100	2009	ČR= 100	2004	2008	2009							
	2009	2004	2009	2009	2009	2009	2009	2009	2009	2009	2009	2009	2009	2009		
ČR celkem	275 770	100	353 701	100	345 601	100	75	80	80	622,7	100	100	2,3	37,7	24,1	18,3
ČR bez Prahy	238 102	86	300 030	85	289 693	84	65	68	67	558,2	91	90	3,0	44,2	22,1	13,0
Praha	567 946	206	756 883	214	761 596	220	154	172	177	925,2	144	149	0,3	19,4	29,9	33,4
Středočeský	262 192	95	325 996	92	317 199	92	71	74	74	613,9	100	99	2,8	45,3	26,3	11,8
Jihočeský	246 523	89	298 052	84	298 058	86	67	68	69	551,2	91	89	4,0	43,9	21,3	12,3
Plzeňský	265 681	96	300 594	85	299 846	87	72	68	70	537,0	93	86	2,9	44,7	20,7	14,2
Karlovarský	214 218	78	243 860	69	233 629	68	58	55	54	446,1	77	72	2,3	40,3	22,9	10,5
Ústecký	226 991	82	283 933	80	275 653	80	62	64	64	574,3	92	92	1,5	49,0	19,5	10,6
Liberecký	221 558	80	257 638	73	240 057	69	60	58	56	474,1	81	76	1,3	44,1	20,7	13,7
Královéhradecký	247 572	90	295 834	84	291 241	84	67	67	68	551,3	93	89	3,4	43,9	20,5	11,9
Pardubický	231 273	84	294 153	83	286 518	83	63	67	67	546,8	86	88	3,6	43,2	22,7	13,5
Vysočina	235 264	85	277 913	79	270 743	78	64	63	63	524,7	90	84	6,1	50,3	19,5	9,7
Jihomoravský	251 841	91	344 098	97	330 145	96	68	78	77	605,1	94	97	2,7	35,8	24,9	18,9
Olomoucký	216 033	78	266 339	75	260 450	75	59	60	61	511,4	89	82	4,8	40,8	20,0	12,7
Zlínský	219 514	80	299 589	85	286 977	83	60	68	67	551,4	84	89	3,3	49,3	20,1	10,9
Moravskoslezský	226 089	82	305 458	86	281 634	81	61	69	65	567,9	95	91	1,7	46,8	20,8	12,4
Praha	567 946	206	756 883	214	761 596	220	154	172	177	925,2	144	149	0,3	19,4	29,9	33,4
Střední Čechy	262 192	95	325 996	92	317 199	92	71	74	74	613,9	100	99	2,8	45,3	26,3	11,8
Jihozápad	255 481	93	299 251	85	298 904	86	69	68	69	544,3	92	87	3,5	44,3	21,0	13,2
Severozápad	223 541	81	273 114	77	264 341	76	61	62	61	537,5	88	86	1,7	47,0	20,4	10,6
Severovýchod	234 492	85	284 185	80	274 757	80	64	64	64	527,9	87	85	2,9	43,7	21,4	12,9
Jihovýchod	246 683	89	323 565	91	311 763	90	67	73	72	581,1	93	93	3,6	39,7	23,4	16,4
Střední Morava	217 705	79	282 280	80	273 169	79	59	64	63	530,8	86	85	4,1	45,0	20,1	11,8
Moravskoslezsko	226 089	82	305 458	86	281 634	81	61	69	65	567,9	95	91	1,7	46,8	20,8	12,4

¹⁾ zaměstnané osoby celkem = pracující celkem v hlavním pracovním poměru (včetně sebezaměstnaných) dle místa pracoviště

²⁾ OKEČ A-B: zahrnuje zemědělství, lesnictví a rybářství

OKEČ C-F: zahrnuje průmysl a stavebnictví

OKEČ G-I: Obchod; opravy motorových vozidel a výrobků pro os. potřebu a převáž. pro domácnost; Ubytování a stravování; Doprava, skladování a spoje

OKEČ J-K: Finanční zprostředkování; Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu; podnikatelské činnosti

Tab. 1.2 Regionální rozdíly základních ukazatelů vědy, výzkumu a info. společnosti - souhrnný pohled ¹⁾

ČR, kraje	Zaměstnanci ve vědě a výzkumu (přepočtené osoby)				Celkové výdaje na VaV podle sektorů provádění (mil. Kč)				Výdaje na VaV jako % z HDP v regionu ¹⁾		Podíl obyvatel ve věku 16 a více let využívajících vybrané IT (%) ³⁾					
	celkem		z toho v podnikatel- ském sektoru		podnikatelský sektor ¹⁾		vládní sektor a VOŠ+VŠ ¹⁾		2009	tre- nd ²⁾	osobní počítač		internet		internet k elektr. nákup.	
	2005	2009	2005	2009	2009	2008 =100	2009	2008 =100			2005 - 2007	2008 - 2010	2005 - 2007	2008 - 2010	2005 - 2007	2008 - 2010
	2005	2009	2005	2009	2009	2008 =100	2009	2008 =100	2009	tre- nd ²⁾	2005 - 2007	2008 - 2010	2005 - 2007	2008 - 2010	2005 - 2007	2008 - 2010
ČR celkem	43 370	50 961	21 782	25 884	33 218	99	21 858	107	1,53	↔	47,0	60,6	39,4	57,3	10,8	22,8
ČR bez Prahy	25 786	31 214	15 937	19 833	25 697	108	8 673	111	1,29	↑
Praha	17 584	19 747	5 845	6 050	7 520	77	13 185	105	2,21	↓	58,6	71,2	53,1	69,2	19,2	29,7
Středočeský	4 513	5 230	3 434	4 107	8 970	103	1 080	105	2,56	↔	49,4	62,8	41,1	60,1	10,6	23,7
Jihočeský	1 644	2 050	693	899	1 074	109	1 012	104	1,12	↑	45,5	59,9	36,8	53,9	9,8	26,0
Plzeňský	1 432	1 951	717	1 047	1 170	92	429	88	0,93	↑	46,4	61,7	37,6	59,4	7,0	23,5
Karlovarský	70	107	63	102	91	94	1	87	0,13	↔	47,5	61,0	35,2	58,4	7,7	20,2
Ústecký	697	736	544	498	511	75	141	108	0,28	↔	39,3	52,3	31,5	48,6	9,9	23,2
Liberecký	1 295	1 270	856	953	1 091	83	235	120	1,26	↔	43,5	48,9	34,8	45,9	7,9	12,8
Královéhradecký	1 365	1 750	809	1 397	1 173	136	479	137	1,02	↑	48,0	61,1	40,8	57,9	10,0	21,1
Pardubický	1 936	2 092	1 704	1 783	1 698	95	241	115	1,31	↔	49,1	59,5	43,3	56,6	13,1	19,7
Vysočina	699	648	675	630	634	93	11	66	0,46	↔	46,8	59,5	39,3	55,9	12,8	27,4
Jihomoravský	6 036	8 387	2 694	3 848	4 610	149	3 499	119	2,14	↑	47,9	62,0	40,8	58,2	10,5	22,9
Olomoucký	2 058	1 996	1 129	1 144	966	116	641	109	0,97	↔	37,5	57,3	31,1	52,3	8,4	18,4
Zlínský	1 665	1 807	1 248	1 607	1 400	97	183	97	0,93	↔	42,7	61,1	35,5	58,4	6,4	21,8
Moravskoslezský	2 376	3 191	1 370	1 819	2 309	118	719	102	0,86	↔	45,1	58,3	36,8	54,4	9,6	19,6

¹⁾ podle sídla zpravodajské jednotky

²⁾ výdaje jsou uvedeny v cenách běžného roku

³⁾ vyjádřeno proti průměru z předchozích 5 let (2004-2008), relativní růst / stagnace / pokles

⁴⁾ Z důvodu vyšší reprezentativnosti jsou údaje v ČR a krajském členění publikovány jako vážený aritmetický průměr tříletých období

Tab. 1.3 Regionální rozdíly základních ukazatelů vybraných ekonomických odvětví - souhrnný pohled

Zdroj: MF (ceny nemovitostí), MD (přeprava zboží a osob), MPO (stavební práce), (ČSÚ (ostatní údaje)

ČR, kraje	Souhrn. zeměděls. účet (mil.Kč, b.c.), dle produkce				Tržby v průmyslu na 1 zaměstnance ¹⁾ (tis. Kč, b.c.)		Stav. práce dle dodavat. smluv na obyv., tis.Kč,b.c				Průměrné kupní ceny (v běžných cenách)				Přeprava v rámci kraje z toho druh dopravy				Počet přenocování hostů v HUZ ³⁾ na obyv.	
	rostlinné		živočišné		celken ²⁾	výstavba, moderniz., rekonstr. byt. budov ²⁾	rodinných domů		bytů		nákladní silniční		osobní železniční		2010	trend ³⁾				
	abs.	index	abs.	index			mil t	index	mil. os	index										
	2009	2008=100	2009	2008=100	2009	2008=100	2009	2008=100	2009	2008=100	2009	2008=100	2009	2008=100						
ČR celkem	51 094	82	42 247	81	3 059	99	29,3	92	4,0	76	2398	2506	22,2	21,6	261,3	84	123,5	93	3,51	↓
ČR bez Prahy	2 919	97	26,0	94	2,9	73	2363	2474	19,4	19,1	243,2	85	100,0	91	2,68	↓
Praha					4 355	104	53,5	83	12,5	79	7974	7556	51,9	48,0	18,1	76	23,4	101	9,68	↔
Středočeský	10 969	83	5 976	79	4 623	100	27,0	101	3,4	75	3435	3521	23,4	23,2	40,9	95	9,0	94	1,34	↓
Jihočeský	4 476	80	5 456	80	2 211	92	31,0	90	2,8	65	2237	2362	16,4	16,0	16,7	103	4,6	92	4,25	↓
Plzeňský	3 402	80	4 055	83	2 961	96	25,1	84	2,9	68	2103	2179	20,7	20,0	16,3	74	6,8	92	2,42	↓
Karlovarský	704	79	576	77	1 584	100	37,7	120	3,1	93	2227	2253	15,3	15,0	11,1	103	3,0	91	13,72	↓
Ústecký	3 792	79	1 363	74	4 308	90	31,3	112	1,9	90	1942	2144	10,3	10,8	21,5	69	8,0	93	1,05	↓
Liberecký	916	77	871	84	2 441	106	20,5	90	1,3	33	2323	2609	19,0	18,2	7,6	70	4,1	91	5,02	↓
Královéhradec.	3 559	83	3 366	85	1 830	97	22,9	108	2,4	68	2158	2371	20,4	20,8	12,7	93	6,3	96	5,65	↓
Pardubický	3 435	88	3 491	80	3 769	106	21,6	84	2,5	84	1873	2057	20,8	20,5	12,7	82	5,0	91	1,86	↓
Vysočina	4 817	83	5 516	78	2 009	92	22,0	89	2,5	73	1712	1777	17,9	16,6	15,8	93	2,9	91	1,66	↓
Jihomoravský	6 724	82	4 681	82	2 260	93	28,8	89	4,3	81	2300	2445	27,8	26,6	26,4	79	22,0	88	1,77	↓
Olomoucký	3 745	79	2 530	79	1 972	93	21,1	87	3,5	89	1828	1941	20,9	19,3	18,5	100	8,7	94	2,21	↓
Zlínský	1 913	81	1 998	80	2 690	103	20,9	94	2,9	89	2130	2080	21,3	20,4	9,8	95	5,7	86	2,66	↓
Moravskoslez.	2 643	79	2 369	88	2 781	92	25,7	87	2,7	60	2182	2389	17,3	16,2	33,4	77	13,9	91	1,39	↓

¹⁾ zahrnuje tržby za prodej vlastních výrobků a služeb průmyslové povahy podle kraje sídla podniku, zahrnuti jen podniky se 100 a více zaměstnanci (fyz. osoby)

²⁾ zahrnuje stavební práce v tuzemsku podle místa stavby (podniky s 20 a více zaměstnanci, ve fyzických osobách)

³⁾ porovnáno proti průměru z předchozích 3 let (2007-2009), relativní růst / stagnace / pokles; HUZ= hromadná ubytovací zařízení

Tab. 1.4 Regionální rozdíly základních demografických ukazatelů - souhrnný pohled

Zdroj: Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie Ministerstva vnitra ČR (cizinci), ČSÚ (ostatní data)

ČR, kraje, velikostní skupiny obcí	Počet obyvatel	Přírůstek na 1 000 obyvatel				Úhrnná plodnost	Naděje dožití při narození (roky) ²⁾		Rozvody na 100 sňatků		Potraty na 100 narozených		Index stáří ³⁾	Index ekonom. zatížení ⁴⁾	Bydlící cizinci ⁵⁾		z toho s trval. pobytem	
		příroz. měnou		vnitřní migrací			2008-2009		2009	trend ¹⁾	2009	trend ¹⁾			abs. (v tis.)	index	abs. (v tis.)	index
		2009	trend ¹⁾	2009	trend ¹⁾	muži	ženy											
		31.12.2010	2009	2009	2009	2009	2009	2009	2009	2009	2009	2009	2009	31.12.2010	2009=100	2010	2009=100	2010
ČR celkem	10 532 770	1,0	↑	x	x	1,49	74,1	80,1	60,9	↔	34,2	↓	107,8	42,7	425,3	98	190,0	105
Praha	1 257 158	1,7	↑	-2,0	↔	1,37	76,2	80,8	50,3	↓	31,2	↓	127,6	41,3	148,8	100	57,2	107
Středočeský	1 264 978	2,0	↑	9,0	↔	1,58	74,0	79,9	61,5	↓	34,0	↔	94,8	43,5	57,8	99	24,3	107
Jihočeský	638 706	0,9	↑	0,3	↔	1,49	74,5	80,1	60,3	↔	33,6	↔	106,8	42,9	15,1	98	7,7	105
Plzeňský	572 045	1,0	↑	1,1	↓	1,51	74,5	80,2	61,0	↔	38,2	↓	113,4	43,2	25,2	91	10,7	104
Karlovarský	307 444	0,9	↔	-6,2	↓	1,50	72,7	79,1	83,1	↑	42,0	↓	98,1	41,0	19,6	100	11,6	100
Ústecký	836 045	0,9	↑	-2,3	↓	1,58	72,0	78,5	71,1	↑	47,5	↔	91,2	41,5	30,7	96	15,8	102
Liberecký	439 942	2,0	↑	-0,4	↔	1,58	73,9	80,1	66,9	↔	38,2	↓	97,1	42,3	16,8	97	8,6	104
Královéhradec.	554 803	0,6	↑	-0,6	↑	1,56	75,1	80,6	66,0	↔	35,9	↓	113,4	44,9	14,9	97	7,1	103
Pardubický	517 164	1,2	↑	-0,5	↓	1,48	74,7	80,5	61,2	↑	29,1	↓	107,1	43,8	12,1	101	4,5	107
Vysočina	514 569	0,7	↔	-2,3	↓	1,45	74,8	81,0	52,9	↔	30,4	↓	109,6	43,7	8,0	93	3,8	107
Jihomoravský	1 154 654	1,4	↑	0,4	↑	1,49	74,5	80,8	58,0	↔	28,5	↓	114,8	43,4	36,1	97	16,2	106
Olomoucký	641 681	0,7	↑	-1,6	↔	1,48	73,9	80,0	61,6	↔	29,6	↓	110,3	43,0	9,5	100	5,4	103
Zlínský	590 361	-0,1	↔	-0,7	↔	1,39	73,4	80,5	56,9	↔	31,6	↔	115,7	43,3	8,0	99	4,6	102
Moravskoslez.	1 243 220	0,0	↔	-2,2	↔	1,47	72,4	79,4	62,4	↓	34,5	↓	105,8	41,9	22,6	95	12,6	101
Municipalities by population:																		
do 499	835 076	-0,3	↑	8,7	↑	1,57	.	.	52,6	↑	27,3	↓	105,5	44,0	15,8	.	.	.
500 - 999	953 015	1,0	↑	7,9	↔	1,53	.	.	60,1	↑	27,3	↓	94,5	42,8	19,3	.	.	.
1 000 - 1 999	1 009 475	1,6	↑	7,9	↑	1,53	.	.	61,9	↑	28,5	↓	91,6	42,5	22,0	.	.	.
2 000 - 4 999	1 219 378	0,8	↑	3,5	↔	1,50	.	.	62,3	↔	31,8	↓	96,6	43,0	31,5	.	.	.
5 000 - 9 999	960 042	1,2	↑	-1,3	↓	1,52	.	.	64,5	↔	34,8	↓	104,2	43,7	25,4	.	.	.
10 000 - 19 999	967 742	0,9	↑	-4,7	↔	1,47	.	.	69,7	↔	41,1	↓	107,3	42,5	32,7	.	.	.
20 000 - 49 999	1 181 739	1,1	↑	-6,6	↔	1,46	.	.	66,3	↔	41,1	↓	109,7	41,6	39,8	.	.	.
50 000 - 99 999	1 103 259	0,6	↑	-5,0	↔	1,48	.	.	65,0	↔	44,2	↓	117,2	43,3	38,6	.	.	.
100 000 a více	2 303 044	1,5	↑	-3,2	↔	1,45	.	.	53,7	↓	31,8	↓	126,4	42,3	200,2	.	.	.

¹⁾ vyjádřeno proti 5-letému průměru (2004-2008)

²⁾ průměr za dvouleté období

³⁾ počet obyvatel ve věku 65 a více let na 100 obyvatel mladších 15-ti let

⁴⁾ součet počtu obyvatel ve věku 65 a více let a mladších 15-ti let na 100 obyvatel ve věku 15-64 let

⁵⁾ bez azytantů

Tab. 1.5 Regionální rozdíly základních ukazatelů trhu práce - souhrnný pohled

Zdroj: MPSV (nezaměstnanost, rekvalifikace, zaměstnanost cizinců), ČSÚ (ostatní údaje - Výběrové šetření pracovních sil)

ČR, kraje	Míra ekonomické aktivity obyvatel v roce 2010				% ze všech zaměstnaných osob v roce 2010		OSVČ a zaměstnavatelé na 100 zaměstnaných osob		Míra (%) registrované nezaměstnanosti		Nezaměstnaní na 1 volné prac. místo		Registrovaní nezaměstnaní > 1 rok (%)		Absolventi rekvalifikací ²⁾		Zaměstnaní cizinci ³⁾ k 31.12.2010	
	ve věku 20-64 let		ve věku 55-64 let		v třídě KZAM 1-3 ¹⁾	v třídě KZAM 8-9 ¹⁾	2009	2010	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2009	31.12.2010	2009	2010	absolutně (v tis.)	Index 31.12.2009 = 100
	muži	ženy	muži	ženy														
ČR celkem	84,9	66,4	62,5	38,0	40,7	20,0	16,2	17,1	9,2	9,6	17,4	18,2	23,0	31,8	35 014	62 005	306,4	96,2
ČR bez Prahy	84,5	65,9	60,7	35,8	37,4	21,7	15,3	16,3	10,1	10,4	22,7	21,1	23,6	32,5	34 168	60 194	205,8	97,6
Praha	88,0	69,6	76,0	53,0	62,0	8,6	21,9	22,2	3,7	4,1	3,5	5,8	11,5	20,8	846	1 811	100,5	93,5
Středočeský	86,5	66,7	65,1	39,6	39,8	20,4	18,3	19,1	7,0	7,7	14,9	15,2	18,1	26,8	2 188	3 867	42,9	86,0
Jihočeský	85,1	65,8	62,3	35,1	36,1	22,7	13,7	16,2	7,8	8,5	18,2	16,0	16,3	23,3	1 911	4 124	10,6	100,6
Plzeňský	85,1	67,5	63,1	38,7	35,7	22,2	14,9	15,5	8,2	8,2	12,9	12,6	19,6	28,5	1 240	3 340	21,8	96,0
Karlovarský	85,8	70,7	63,2	43,3	30,2	26,4	13,9	14,1	11,1	11,4	23,3	26,6	27,6	36,3	845	1 827	9,7	97,9
Ústecký	84,0	62,7	59,3	29,7	33,5	25,1	13,0	14,6	13,6	13,9	34,8	27,7	32,1	38,9	3 524	6 523	14,4	101,9
Liberecký	85,0	63,5	61,0	36,0	36,8	21,7	16,6	17,4	11,2	10,5	21,9	18,1	22,8	33,5	1 749	3 251	11,6	100,9
Královéhradecký	84,3	66,7	60,8	35,8	41,1	21,0	17,7	18,2	8,0	8,4	17,5	18,1	14,4	22,5	2 078	3 263	11,9	99,2
Pardubický	84,3	66,1	57,6	38,7	37,0	22,1	13,6	16,0	9,6	9,9	14,8	12,6	20,5	28,5	1 072	2 572	11,7	101,3
Vysočina	85,2	66,8	60,4	33,7	31,8	24,2	13,7	14,9	10,3	10,7	37,5	32,1	21,8	31,0	2 925	4 104	5,9	99,4
Jihomoravský	84,3	67,9	63,5	39,9	43,3	17,1	16,5	17,9	10,6	10,9	21,7	23,5	24,1	32,9	5 566	7 924	34,3	103,4
Olomoucký	82,4	64,1	58,1	32,3	34,4	22,7	16,4	16,2	12,2	12,5	50,1	34,8	20,2	33,1	1 879	4 651	5,7	103,9
Zlínský	83,5	66,1	59,4	35,6	36,9	22,7	16,0	16,6	10,8	10,7	27,0	26,8	22,6	34,7	2 585	4 261	7,2	104,3
Moravskoslez.	83,2	64,7	55,1	31,4	37,8	21,8	12,8	13,4	12,1	12,4	29,2	25,9	30,1	38,0	6 606	10 487	18,2	105,5

¹⁾ KZAM 1-3: Zákonníci, vedoucí a řídicí pracovníci; Vědeckí a odborní duševní pracovníci; Techničtí, zdravot. a pedagog. prac. (vč. příbuz. oborů)

²⁾ KZAM 8-9: Obsluha strojů a zařízení; Pomocní a nequalifikovaní pracovníci

³⁾ jde o registrované uchazeče o zaměstnání kteří v průběhu roku úspěšně dokončili rekvalifikaci

⁴⁾ Zaměstnaní cizinci v evidenci úřadů práce (především cizinci v postavení zaměstnanců) a cizinci s platným živnostenským oprávněním

Tab. 1.6 Regionální rozdíly základních ukazatelů sociální soudržnosti - souhrnný pohled

Zdroj: MPSV (důchody, podpora v nezaměstnanosti, státní sociální podpora), ČSÚ (ostatní data)

ČR, kraje	Čistý disponibilní důchod domácností na 1 obyvatele				Čistý provoz. přebytek a smíšený důchod na 1 obyv. ¹⁾		Náhrady zaměstnancům na 1 obyv. ²⁾		Průměrný starob. důchod (v Kč) ³⁾	Prům. podpora v nezaměstnanosti (v Kč) ⁴⁾	Vyplacené sociální příplatky (Kč/obyv.) ⁵⁾		Vyplacené příspěvky na bydlení (Kč/obyv.) ⁵⁾		% domácn. dle vztahu příjmu k ŽM v r.2009 ⁶⁾		% domácn. vycházejících se svým příjmem s obtížemi ⁷⁾	
	absolutně		index		ČR=100	ČR=100	ČR=100	ČR=100			ČR=100	ČR=100	ČR=100	ČR=100	ČR=100	< 1,5 nás. ŽM	< 2,5 nás. ŽM	2005
	v tis. Kč	ČR=100	2004	2009					2004	2009								
ČR celkem	136,8	179,9	100	100	100	100	100	100	10 123	5 720	100	100	100	100	7,1	25,1	29,5	27,6
ČR bez Prahy	130,3	172,9	95	96	94	95	94	95	10 028	5 616	107	108	107	102	7,2	26,2	29,5	28,1
Praha	187,1	232,3	137	129	147	140	145	135	10 817	7 203	46	38	45	85	6,2	17,7	29,6	24,2
Středočeský	147,5	187,4	108	104	116	109	105	105	10 184	6 056	83	70	64	44	5,6	21,2	31,8	25,8
Jihočeský	132,1	178,2	97	99	100	102	95	100	10 014	5 576	91	92	80	71	5,4	22,9	20,8	23,5
Plzeňský	138,0	179,7	101	100	97	94	104	102	10 075	5 854	76	70	68	51	2,6	19,1	30,3	33,5
Karlovarský	124,1	162,3	91	90	86	82	93	92	9 925	5 431	121	150	122	141	6,2	26,4	30,4	25,9
Ústecký	120,6	163,3	88	91	73	76	93	93	10 047	5 504	152	183	179	202	10,9	33,5	30,9	30,1
Liberecký	128,9	167,5	94	93	94	96	94	89	10 056	5 786	108	120	93	117	8,6	27,8	33,6	31,4
Královéhradecký	131,4	173,0	96	96	101	105	91	91	10 003	5 462	94	95	84	72	5,1	21,5	28,0	22,8
Pardubický	128,2	171,7	94	95	91	95	92	94	9 909	5 504	109	97	97	70	6,9	28,1	23,6	33,7
Vysočina	130,3	169,9	95	94	96	90	92	93	9 847	5 659	102	87	93	57	2,9	16,8	25,0	22,0
Jihomoravský	132,7	176,3	97	98	100	102	94	95	10 003	5 670	103	97	103	112	8,0	29,2	31,2	26,1
Olomoucký	124,6	166,2	91	92	98	95	87	88	9 829	5 463	115	111	114	89	8,3	29,5	26,9	30,2
Zlínský	126,2	168,4	92	94	95	103	87	88	9 900	5 402	100	87	90	73	7,4	25,6	26,4	29,3
Moravskoslezský	121,9	167,6	89	93	74	78	92	95	10 194	5 452	127	146	158	173	10,4	31,7	34,6	31,1

¹⁾ jde o zisky podnikatel. subjektů, vč. drobných podnikatelů, které jsou souhrnem důchodu z podnikání (zisku) a důchodu z prac. činnosti (mzdy) pro vlastní podnik

²⁾ zahrnují především platy a mzdy vyplacené zaměstnavateli

³⁾ vyjadřuje stav v prosinci 2010

⁴⁾ vyjadřuje stav 31.12. 2010

⁵⁾ v rámci systému státní sociální podpory (včetně zpětně vyplacených dávek), jsou přiznávány domácnostem s nízkými příjmy

⁶⁾ průměrné ŽM na domácnost v r. 2009 bylo v ČR 6 493 Kč (max: Vysočina 6 776, min: Praha 5 878 Kč), příjem se rozumí čistý příjem po odečtení nákladů na bydlení

⁷⁾ % ze všech odpovědí domácností (domácnost uvedla, že se svými příjmy vychází s velkými obtížemi, nebo s obtížemi)

Tab. 1.7: Regionální rozdíly základních ukazatelů životního prostředí - souhrnný pohled

Zdroj: Český hydrometeorologický ústav (emise), ČSÚ (ostatní data)

ČR, kraje	Měrné emise hlavních znečišťujících látek v t/km ² (REZZO 1-4) ¹⁾								Podíl (%) čištěných odpad. vod z vypouští ³⁾		Obyvat. (%) napojení na veřej. vodo-vod a veřej. kanal. s ČOV		Ztráty vody v síti (%) ⁴⁾		Produkovávané odpady/obvyv. ⁵⁾		Nakládání s odpady ^{5,6)} (%;2007-9)		Pořízené investice na ochranu ŽP (Kč / obyv.) ⁷⁾										
	tuhé látky		SO ₂		NO _x		CO		2009	tre-nd ²⁾	2009	tre-nd ²⁾	2009	tre-nd ²⁾	v t	v kg	recy-klace	sklá-dko-vání	2004-2006	2007-2009									
	2009	tre-nd ²⁾	2009	tre-nd ²⁾	2009	tre-nd ²⁾	2009	tre-nd ²⁾													2009	tre-nd ²⁾	2009	tre-nd ²⁾	2009	2009			
																					2009	tre-nd ²⁾	2009	tre-nd ²⁾	2009	tre-nd ²⁾	2009	tre-nd ²⁾	2009
ČR celkem	0,78	↔	2,21	↓	3,20	↓	5,31	↓	95,2	↔	92,8	76,3	19,3	↓	1,96	315	17,5	16,5	1 984	2 036									
ČR bez Prahy	0,75	↔	2,21	↓	3,11	↓	5,11	↓	94,4	↔	91,8	73,2	18,9	↔	1,54	317	18,7	18,6	2 016	2 120									
Praha	4,36	↓	3,40	↓	16,34	↓	36,98	↓	99,9	↔	100,0	99,0	21,1	↓	5,06	302	14,1	10,3	1 739	1 408									
Středočeský	0,99	↔	1,95	↓	3,36	↓	5,26	↓	98,2	↔	83,5	66,2	19,5	↓	1,06	364	9,0	29,5	3 409	2 517									
Jihočeský	0,49	↔	0,98	↔	1,34	↔	2,52	↔	95,5	↑	92,3	77,8	18,3	↓	1,95	283	13,9	7,6	1 205	1 882									
Plzeňský	0,59	↔	1,43	↔	1,64	↔	2,89	↔	93,0	↔	81,4	70,7	16,3	↔	2,00	311	24,8	18,1	1 536	4 068									
Karlovarský	0,61	↔	2,76	↓	3,32	↔	2,80	↔	99,3	↔	98,1	90,2	16,3	↔	0,58	311	5,1	26,4	1 600	1 484									
Ústecký	0,93	↓	11,69	↓	11,77	↓	4,80	↓	93,9	↔	94,6	77,5	26,2	↔	2,46	335	13,4	12,2	2 366	2 131									
Liberecký	0,66	↔	0,90	↓	1,44	↓	3,63	↓	98,6	↔	88,5	66,1	25,0	↓	0,55	284	6,3	18,9	1 054	2 591									
Královéhrad.	0,77	↔	1,25	↓	1,81	↓	3,76	↓	91,4	↓	91,6	66,3	23,5	↔	0,61	280	11,7	30,9	1 598	1 932									
Pardubický	0,73	↔	2,59	↓	3,57	↓	3,69	↓	96,9	↑	95,9	65,4	17,9	↔	0,82	283	13,0	38,2	2 492	1 685									
Vysočina	0,75	↔	0,40	↔	1,96	↔	3,47	↓	82,8	↑	93,7	70,4	15,3	↓	0,63	340	2,7	50,4	2 101	1 607									
Jihomoravský	0,73	↔	0,55	↔	2,61	↔	4,45	↔	96,5	↔	95,6	82,5	17,1	↓	2,68	297	25,0	13,2	2 198	2 053									
Olomoucký	0,66	↔	0,87	↓	2,09	↓	3,47	↓	95,6	↔	89,4	71,3	18,0	↓	0,89	333	16,9	21,1	1 896	1 209									
Zlínský	0,61	↔	1,39	↓	2,00	↓	3,33	↓	93,3	↔	91,1	74,1	17,9	↓	1,01	318	9,6	27,1	1 334	1 784									
Moravskoslez.	1,20	↓	4,06	↓	4,95	↓	23,49	↓	91,8	↔	97,9	73,8	14,5	↓	2,17	325	33,4	15,4	1 731	2 119									

¹⁾ zahrnuje velké, střední, malé i mobilní zdroje (v poslední kategorii jde především o emise z dopravy); data za rok 2009 jsou předběžná

²⁾ vyjádřeno proti průměru z předchozích 5 let

³⁾ odpadní vody zahrnují splaškové, průmyslové a ostatní vody, nezahrnují naopak srážkovou (balastní) vodu (ta tvoří 40 % veškeré čištěné vody)

⁴⁾ vyjadřuje podíl nefakturované vody (z důvodu ztrát v trubní síti) na celkové vyrobené vodě určené k realizaci

⁵⁾ dle sídla podniku

⁶⁾ započítány jen podnikové odpady se kterými bylo v daném roce nakládáno, tj. vyprodukované, odebrané ze skladu a dovezené ze zahraničí

⁷⁾ údaj představuje roční průměr (z cen běžného roku), územní zatřídění je provedeno podle kraje místa investice

Tab. 1.8 Regionální rozdíly ukazatelů charakterizujících vnější vztahy regionu - souhrnný pohled

Zdroj: ČNB (zahraniční investice), ČSÚ (ostatní data)

ČR, kraje	Stav PZI ¹⁾ (tis.Kč, b.c. na obyv., k 31.12.)		Podíl (%) aktivních podniků pod zahraniční kontrolou v odvětví ²⁾ (k 31.12.)				Vývoz zboží z kraje do zahraničí ³⁾						Složení vývozu v r. 2010 dle zemí (%)			Zahranič hosté v hromad. ubyt. zařízeních (v tis.)							
	2004	2009	průmysl		tržní služby		2008		2009		2010		EU-27	Ně-mě-cko	Slo-ven-sko	celkem		z toho z Německa					
			2005	2010	2005	2010	(mld Kč, b.c.)	v %	(mld Kč, b.c.)	v %	(mld Kč, b.c.)	v %				2010	2009 =100	2010	2009 =100				
																					2010	2009 =100	2010
ČR celkem	125,3	220,0	22,3	28,9	18,3	25,2	2 474	100	2 139	100	2 516	100	83,8	31,9	8,8	6 334	105,0	1 348	96,8				
ČR bez Prahy	75,4	121,6	22,2	28,8	11,1	16,8	2 351	95,0	2 028	94,8	2 393	95,1	83,7	31,8	8,3	2 217	99,7	745	92,0				
Praha	511,4	949,0	23,2	29,8	32,0	39,3	123	5,0	111	5,2	123	4,9	86,8	33,3	18,4	4 117	108,1	603	103,5				
Středočeský	112,4	219,5	24,2	32,0	17,0	23,4	481	19,5	429	20,1	487	19,4	86,4	31,0	5,0	143	96,2	42	109,7				
Jihočeský	66,3	130,4	33,4	38,8	13,2	18,4	101	4,1	86	4,0	93	3,7	88,6	40,7	4,4	288	101,6	60	83,9				
Plzeňský	86,0	124,9	38,9	47,0	14,0	19,7	234	9,5	200	9,3	203	8,1	92,4	56,4	2,6	154	106,8	67	97,0				
Karlovarský	50,7	72,1	30,4	41,3	16,0	19,7	51	2,1	42	1,9	52	2,1	89,2	56,8	3,7	458	100,4	246	92,1				
Ústecký	92,2	124,2	28,4	36,0	8,8	16,2	159	6,4	130	6,1	152	6,0	88,8	41,2	7,9	98	93,4	50	90,8				
Liberecký	102,0	133,0	21,4	26,5	7,3	11,9	90	3,6	79	3,7	89	3,5	84,1	42,8	5,0	148	89,6	78	86,8				
Královéhradecký	47,2	65,1	19,4	25,7	6,4	11,0	99	4,0	83	3,9	103	4,1	72,4	33,0	4,9	208	92,9	96	86,2				
Pardubický	68,7	76,6	14,0	22,5	6,9	13,6	189	7,6	175	8,2	236	9,4	83,7	22,1	3,6	46	97,9	12	102,8				
Vysočina	64,7	113,2	18,4	25,1	9,7	13,2	100	4,1	77	3,6	94	3,7	84,0	38,1	5,9	47	97,7	14	104,9				
Jihomoravský	81,0	115,9	20,0	26,1	14,3	19,6	174	7,0	155	7,2	167	6,7	80,7	25,6	11,1	380	109,1	43	100,9				
Olomoucký	53,2	52,0	16,0	21,5	7,1	12,3	97	3,9	72	3,3	79	3,1	81,7	28,5	9,8	89	108,6	13	93,5				
Zlínský	48,9	66,9	17,0	19,4	10,2	12,9	118	4,8	98	4,6	115	4,6	81,9	36,5	10,2	58	97,8	10	92,0				
Moravskoslezský	65,2	138,4	14,0	22,5	5,4	13,4	260	10,5	226	10,6	277	11,0	85,8	22,3	11,1	101	89,4	13	90,9				

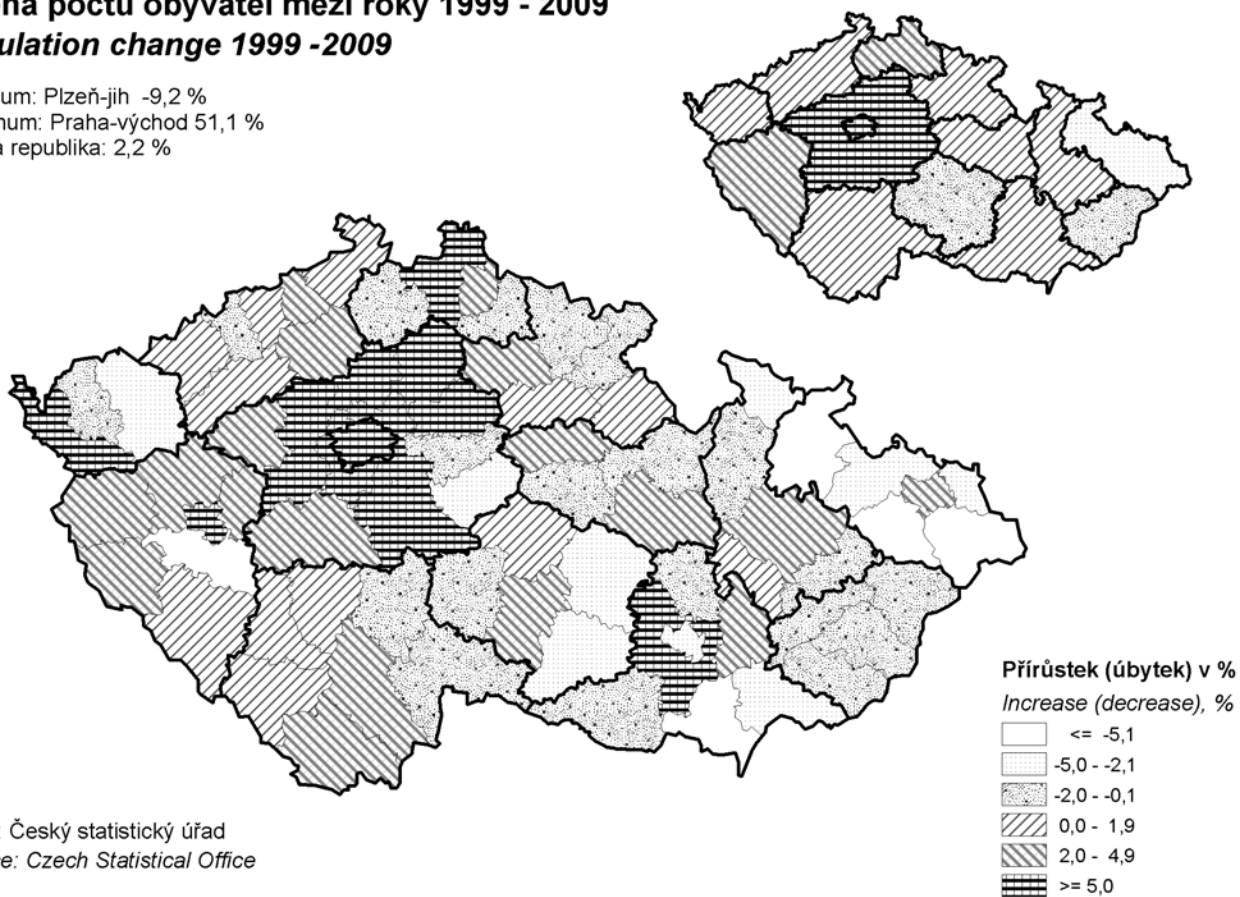
¹⁾ PZI = přímé zahraniční investice

²⁾ jsou zahrnuty jen podniky s 20 a více zaměstnanci se sídlem v kraji. Tržní služby = OKEČ G-K (nezahrnují mj. školství, zdravotnictví a veř. správu)

³⁾ údaje jsou vypočteny podle kraje původu zboží, část vývozu nebylo možno územně specifikovat, v r. 2008 (8,0 %), 2009 (8,2 %) a 2010 (9,8 %)

Změna počtu obyvatel mezi roky 1999 - 2009 Population change 1999 - 2009

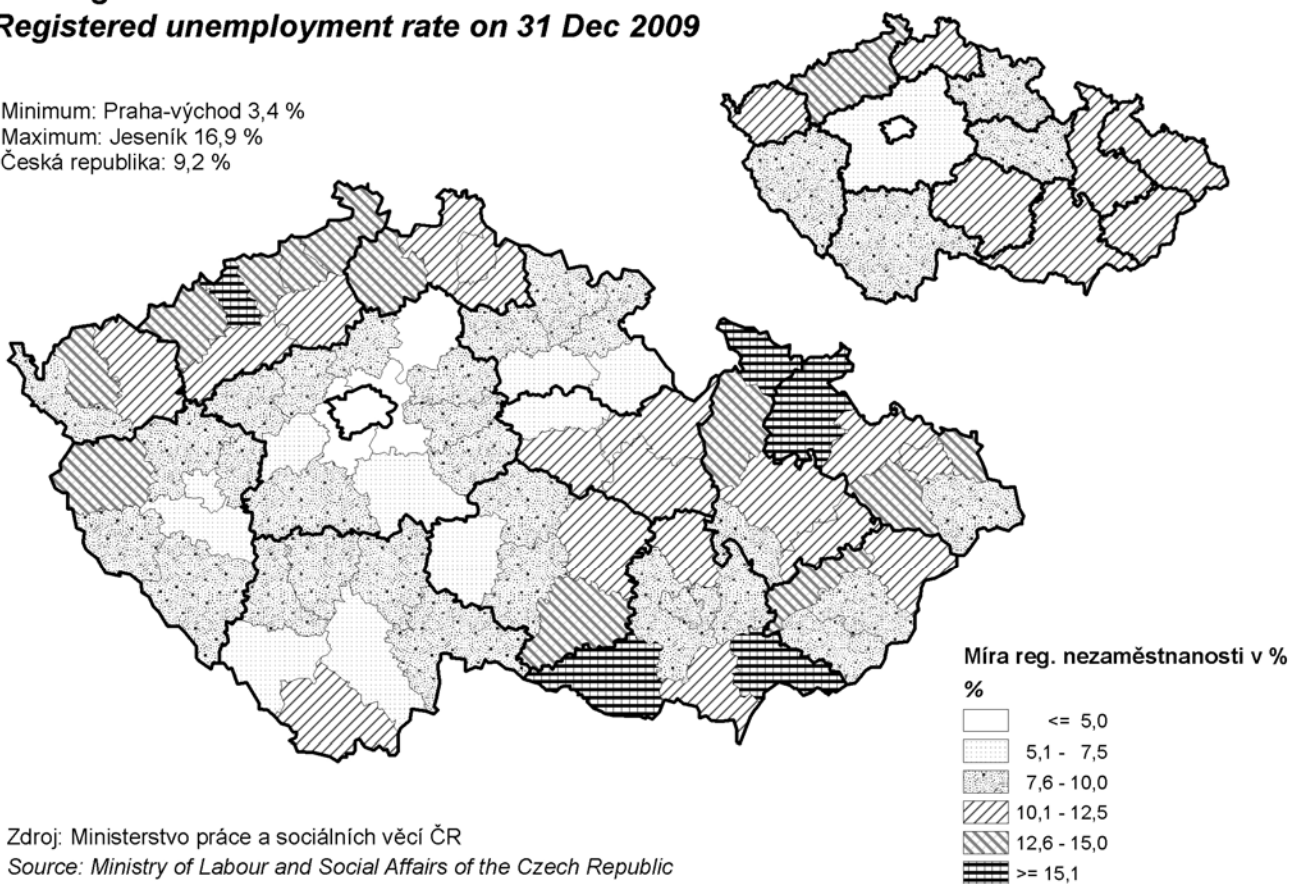
Minimum: Plzeň-jih -9,2 %
Maximum: Praha-východ 51,1 %
Česká republika: 2,2 %

Zdroj: Český statistický úřad
Source: Czech Statistical Office

Míra reg. nezaměstnanosti k 31. 12. 2009 Registered unemployment rate on 31 Dec 2009

Minimum: Praha-východ 3,4 %
Maximum: Jeseník 16,9 %
Česká republika: 9,2 %

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
Source: Ministry of Labour and Social Affairs of the Czech Republic